

AB'DE TARIM İŞLETMELERİNİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKİYE 'DE UYGULANABİLİRLİĞİ (TARIMSAL MUHASEBE VERİ AĞI – FADN)

Dr. Gülşen KESKİN, TEAE

1. Giriş

Genişleme sürecindeki AB, bütünleşmiş bir Avrupa yaratma ve üye ülkelerin tek başlarına sahip oldukları ekonomik ve siyasi güçlerini beraberce ortak çıkarları doğrultusunda artırma hedefinde sürekli bir yenilenme ve değişim içinde yaşamaktadır. AB'nin temellerinin atıldığı zamandan günümüze kadar yaşanan süreç içinde tarım da bu değişim ve bütünleşme politikalarından payına düşeni almıştır. Toplulukta üzerinde en çok tartışılan konuların başında ise, tarım ve OTP (Ortak Tarım Politikası) tedbirleri gelmekte ve bu nedenle üye ülkelerin ekonomik verilerinin karşılaştırılması önemli olmaktadır.

AB'ye üye tüm ülkeler kendi tarımsal yapılarına uygun veri sistemlerine sahip olmakla birlikte, topluluğun ortak tarım politikasının yönlendirilmesi ve üye ülkelerin işletmelerinin karşılaştırılması için aynı baza sahip verilerin oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla uygulanmaya başlanan Tarımsal Muhasebe Veri Ağı (ing.FADN, alm. INLB, frans RICA) ilk kez 1965 tarihinde 79/65 sayılı bir düzenleme ile gündeme gelmiştir (Anonim 2002). Günümüze kadar bazı değişikliklerle uygulaması devam eden FADN'ın kaynağını, topluluktaki belli bir büyüklüğü aşan ve örneklemeye göre seçilmiş işletmelerden toplanan mikro ekonomik veriler oluşturmaktadır. Seçilen örnek işletmelere ait veriler muhasebe kayıtlarından alınmakta ve verilerin toplanmasında gönüllülük esasına göre çalışılmaktadır. FADN sistemi içinde tarım işletmelerinin sınıflandırması ise, işletme tiplerine ve ekonomik büyüklüğe göre yapılmaktadır. Türkiye de AB'ye tam üyelik yolunda kararlı ve istekli bir aday ülke olarak, AB'ye tam üye olduğunda bu sürece dahil olacağından, aynı terminolojiye göre oluşturulmuş ve karşılaştırılabilir bir veri toplama sistemine sahip olmalıdır. Bu nedenle FADN benzeri bir veri toplama ağı oluşturulması AB'ye uyum çalışmaları kapsamında önemlidir.

2. AB'de Tarım İşletmelerinin Yapısı

1999/2000 Genel Anket sonuçlarına göre, AB'de 6,8 milyon tarım işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerde 6,3 milyon kişi, 127 milyon hektar alanı işlemektedir. İşletme başına ortalama arazi genişliği ise 19 hektardır.

İşletmelerin %12'sinde 2 veya daha fazla EİB (erkek işgücü birimi) (bu işletmelerin %30'u Lüksemburg, %36'sı Hollanda'da bulunmaktadır) bulunurken, %63'ünde 1 EİB'den daha az işgücü bulunmaktadır. İşletmelerin %3'ü 100 hektardan daha fazla araziye sahip, %58'i ise 5 hektardan daha küçük araziye işlemektedir. İşletmelerin %17'sini hayvancılık ve bitkisel üretimin bir arada yapıldığı işletmeler, %3'ünü bahçe-sebze, %36'sini meyve bahçesi, %22'sini mera (%7'si süt işletmeleri) ve %1'ini ise domuz ve kanatlı hayvanlar yetiştiren işletmeler oluşturmaktadır. İşletmelerin %2'sinde ekolojik tarım ve yine %2'sinde seracılık yapılmaktadır.

Tüm işletmelerin %3'ü tüzel kişiliğe sahip, %1'i grup işletmesi ve %96'si şahıs işletmesidir. İşletmelerin %53 ve arazinin %51'i dağlık bölgelerde dahil olmak üzere uygun olmayan bir arazi yapısına sahiptir. %96 paya sahip 6,5 milyon şahıs işletmesinin %24'ü kadınlar tarafından işletilmekte, %52'si 55 yaş üzeri, $\frac{3}{4}$ 'ü işletmede tam gün çalışmamakta ve %26'si esas iş olarak bir başka gelire sahiptir (Charlier, 2002).

3. Tarımsal Muhasebe Veri Ağına Göre İşletme Büyüklüğünün Belirlenmesi

Tarımsal işletmelerin sınıflandırılmasında standart brüt kar baz alınmaktadır. Standart brüt kar (SBK), işletme tiplerinin ve ekonomik işletme büyüklüğünün belirlenmesi için kullanılmakta ve ekonomik işletme büyüklüğü Avrupa Büyüklük Birimi (ESU-Europa Size Unit, EGE –Europäische Grösseneinheiten) ile ifade edilmektedir (Anonim 2003). İşletme sınıflarına göre elde edilen sonuçlarının değerlendirilmesi ise;

- ✓ tarımsal işletme gruplarının karşılaştırılması,
- ✓ üye ülkelerin işletmelerinin karşılaştırılması,
- ✓ bölgelerin karşılaştırılması,
- ✓ zamanla ortaya çıkan değişikliklerin karşılaştırılması ve AB'deki tarımsal işletmelerin durumlarının ortaya konması amacı ile yapılmaktadır (Anonim2000).

Belirli bir işletme büyüklüğünü ESU olarak aşan işletmeler ana faaliyet işletmeleri olarak tanımlanmakta ve bu işletmeler FADN'ın ana populasyonu oluşturmaktadır. Topluluktaki farklı işletme yapıları nedeni ile her üye ülke ayrı bir eşik değere sahiptir. Örneğin bu değer, en yüksek Belçika'da 12 ESU iken, en düşük değere sahip Portekiz'de 1ESU'dir. 15 üyeli toplulukta yaklaşık 4 milyon tarım işletmesi ana populasyonu ve bu işletmelerden örnekleme yolu ile seçilen yaklaşık 65 000 tarım işletmesi ise FADN'ın kapsamını oluşturmaktadır. Her örnek işletmeden toplanan veriler yaklaşık 1000 değişkenden oluşmakta ve bu veriler ülkelerin irtibat büroları aracılığı ile toplanmaktadır. Anket formlarında yer alan değişkenler ise şunlardır (Anonim 2003);

- ✓ fiziki ve yapısal veriler, örneğin; ekim alanları, hayvan mevcudu, işgücü vb,
- ✓ ekonomik veriler, örneğin; bitkisel üretim değeri, stok, alım-satım, üretim masrafları, borçlar, üretim kotası ve yardımlar, OTP tedbirlerinin kullanılmasıyla bağlantılı diğer benzeri şeyler.

FADN'ın ana populasyonunu oluşturan tüm işletmeler işletme tiplerine ve ekonomik işletme büyüklüklerine göre sınıflandırılmaktadır. İşletme tiplerine göre sınıflandırma, genel sınıflandırma, temel sınıflandırma, özel sınıflandırma ve özel işletmelerin alt sınıflandırılması olmak üzere dört aşamada yapılmaktadır. Genel işletme sınıflaması, ihtisaslaşmış tarla bitkileri, ihtisaslaşmış bahçe bitkileri, ihtisaslaşmış meyve yetiştiren işletmeler, mera hayvancılığı, ihtisaslaşmış hayvancılık işletmeleri, karışık bitkisel üretim, karışık hayvan yetiştiren işletmeler, hayvansal ve bitkisel üretimin birlikte yapıldığı karışık işletmeler, sınıflandırılmayan işletmeler olmak üzere 9 işletme tipine ayrılmıştır (Anonim 2003). Bir tarım işletmesinin işletme tipi, işletmedeki farklı üretim faaliyetlerinin işletmenin toplam SBK'na nispi katkısına göre bulunmaktadır (Gündoğmuş 2000). Örneğin bir işletmenin ihtisaslaşmış tahıl işletmesi olarak adlandırılabilmesi için işletmenin toplam SBK'nın en az 2/3 'ünü tahılın oluşturması gerekmektedir (Anonim 2003, Anonim 2003a).

Avrupa Büyüklük Birimi'ne (EGE,ESU) göre işletme büyüklüklerinin belirlenmesi için ;

- 1- Tarımsal işletmede mevcut üretim dallarının tespit edilmesi,
- 2- Her bir üretim dalının kapsamının belirlenmesi (hektar veya hayvan sayısı),
- 3- İşletmenin standart brüt karını belirleyebilmek için her bir üretim faaliyeti miktarının uygun standart brüt karla çarpılması,

4-Her bir üretim faaliyeti için hesaplanan brüt karların toplanması sonucu işletmenin toplam standart brüt karının bulunması (tarım işletmesinin toplam üretimi için standart brüt kar),

5-İşletmenin toplam brüt karının ESU'a (1ESU =1200 ECU) bölünmesi ile ekonomik işletme büyüklüğünün belirlenmesi gerekmektedir (Anonim 2003).

Avrupa büyüklük birimine göre işletme büyüklükleri (VO 85/377/CEE) altı ana grupta toplanmaktadır Buna göre; 4 ESU'den daha küçük işletmeler çok küçük işletmeler, 100 ESU'den daha büyük işletmeler ise çok büyük işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1: Ekonomik Büyüklük Sınıfları

Gruplar	Büyüklük (ESU)
Çok küçük	< 4 ESU
Küçük	4 - < 8 ESU
Ortalamanın altında	8 - < 16 ESU
Ortalamanın üstünde	16 - < 40 ESU
Büyük	40 - < 100 ESU
Çok büyük	>= 100 ESU

Çizelge 2:FADN'ın Bazı Standart Sonuçlarına Göre Ülkelerin Ekonomik Büyüklükleri (2000 yılı)

ÜLKELER	Ekonomik büyüklük -ESU-	Toplam işgücü (yıllık işgücü birimi-EİB)	Ücretlendirilmeyen işgücü	Ücretli işçi
Belçika	73,0	1,71	1,49	0,22
Danimarka	79,5	1,41	0,90	0,51
Almanya	56,8	2,02	1,49	0,53
Yunanistan
İspanya	16,3	1,38	1,06	0,32
Fransa	56,8	1,82	1,42	0,40
İrlanda	21,3	1,23	1,14	0,09
İtalya	13,7	1,10	0,99	0,11
Lüksemburg	54,3	1,70	1,47	0,23
Hollanda
Avusturya	23,5	1,83	1,73	0,10
Portekiz	7,8	1,24	1,09	0,15
Fillandiya	40,0	1,66	1,49	0,17
İsveç	45,0	1,46	1,14	0,32
İngiltere	82,5	2,21	1,29	0,92

Kaynak:<http://forum.europa.eu.int>

15 üyeli toplulukta 2000 yılı verilerine göre en yüksek ortalama ESU'ye sahip ülke 82,5 ESU ile İngiltere, en düşük ESU'ye sahip ülke ise 7,8 ESU ile Portekiz'dir. Çizelge 2'de Yunanistan ve Hollanda dışındaki tüm üye ülkelerin ESU'ya göre büyüklükleri görülmektedir. Buna göre, İspanya, İrlanda, İtalya, Avusturya ve Portekiz dışında tüm ülkeler 40 ve üzeri ESU'ye sahiptir. Buradan 15 üyeli toplulukta 8'inin büyük işletmelere, 3 ülkenin ortalamasının üstünde işletmelere ve İtalya'nın 13,7 ESU ile ortalamasının altında işletmelere sahip olduğu ve Portekiz tarım işletmelerinin de küçük işletme olduğu görülmektedir.

FADN sonuçlarına göre, İngiltere ortalama 136,17 hektar ile en yüksek tarımsal kullanılan alana sahipken, bu ülkeyi sırası ile İsveç, Lüksemburg, Fransa, Danimarka ve Almanya takip etmektedir. İtalya ve Portekiz ise en düşük tarımsal kullanılan alana sahiptir. Toplam büyükbaş hayvan varlığı (TBHV) olarak yine İngiltere ilk sırada yer almakta, İngiltere'yi Danimarka ve Belçika izlemektedir. En düşük TBHV'na sahip ülkeler ise, İtalya ve Portekiz'dir (Çizelge 3).

Çizelge 3:FADN'ın Bazı Standart Sonuçlarına Göre Tarımsal Kullanılan Alanlar ve Büyükbaş Hayvan Varlığı (2000 yılı)

Ülkeler	Tarımsal kullanılan alan (ha)	Kiralanan alan (ha)	Hububat (ha)	Bağ (ha)	Meyve Bah. (ha)	Yemlik alan (ha)	Nadas (ha)	İşlenmeyen alan (ha)	Sebze ve Çiçek (ha)	Toplam büyük baş hayvan varlığı	Hayvan yoğ. BBHB/ha	Süt verimi (kg/inek)
Belçika	35,12	26,30	6,90	0,00	0,48	21,42	0,02	0,36	0,90	98,1	2,3	5565
Danimarka	58,93	14,87	33,63	0,00	0,20	12,77	0,01	4,29	0,30	102,9	2,1	7037
Almanya	58,39	39,42	24,18	0,30	0,22	22,74	0,22	2,72	0,24	63,6	1,5	6355
Yunanistan
İspanya	30,12	9,51	10,85	1,20	4,18	7,94	1,63	1,89	0,30	13,3	0,8	5294
Fransa	65,19	52,09	22,45	2,17	0,53	28,65	0,20	2,57	0,66	54,8	1,2	5946
İrlanda	39,82	7,06	2,11	0,00	0,00	37,03	0,01	0,24	0,01	49,2	1,3	4939
İtalya	11,74	4,28	3,56	0,61	1,43	4,44	0,13	0,20	0,20	6,8	1,3	5687
Lüksemburg	65,43	30,84	14,15	0,67	0,03	47,30	0,01	0,67	0,00	85,0	1,6	6483
Hollanda
Avusturya	25,55	7,81	8,77	0,55	0,31	11,61	0,19	1,09	0,11	25,4	1,2	5456
Portekiz	12,07	3,56	1,69	0,89	1,28	4,00	3,41	0,15	0,17	5,2	0,6	5489
Fillandiya	38,17	12,05	17,91	0,00	0,10	13,72	0,38	2,80	0,19	26,4	1,1	7553
İsveç	72,47	28,34	29,02	0,00	0,04	30,97	0,00	4,95	0,48	46,4	0,9	7852
İngiltere	136,17	56,22	29,21	0,00	0,33	90,87	0,18	4,12	0,92	116,5	1,0	6276

Kaynak:<http://forum.europa.eu.int>

Hektara düşen büyük baş hayvan birimi (BBHB) en yüksek Belçika'da 2,3 BBHB, en düşük Portekiz'de 0,6 BBHB'dir. İnek başına süt verimi ise, 7852 kg ile 4939 kg arasında değişmektedir. En yüksek süt verimi İsveç Fillandiya ve Danimarka'da, en düşük verim İrlanda'da görülmektedir (Çizelge 3).

4. Türkiye'nin FADN'a Uyumu ve Genel Değerlendirme

Tarım politikalarının sağlıklı olarak belirlenebilmesi, zaman içinde meydana gelen değişikliklerin izlenmesi, işletmelerin ekonomik yapılarını ortaya koyacak güvenilir ve periyodik verilerin elde edilmesine bağlıdır. Türkiye'de tarımla ilgili çeşitli istatistikler olmasına karşın, işletme düzeyinde sermaye yapısı, tarımsal üretimde maliyet giderleri gibi işletmelerin ekonomik durumunu ortaya çıkaracak mikro düzeydeki verilerde eksiklikler bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunu küçük ve parçalı arazi yapısına sahip, hayvansal ve bitkisel üretimin bir arada yapıldığı işletmeler oluşturmakta ve bu işletmelerde muhasebe kaydı da tutulmamaktadır. Ancak, tarımda yapısal olarak topluluktaki gelişmiş ülkeler ile önemli farklılıklar olmakla birlikte, benzer farklılıkların topluluğa üye Portekiz, Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi tarım ağırlıklı diğer bazı ülkeler için de geçerli olduğu bilinmektedir.

Türkiye'de FADN benzeri bir veri tabanı oluşturma çalışması 1998 yılında başlamış, bu amaçla DİE tarafından 1999 yılında tarımsal işletmelerin ekonomik yapılarını belirlemek için Ege bölgesinde pilot bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada SBK değerlerine göre tarımsal faaliyetler 5 ana gruba (işletme tipi) ayrılmış ve işletme büyüklükleri hesaplanmıştır. DİE'nin 2001 yılında başlattığı bir diğer çalışma ise halen devam etmektedir. Türkiye AB üyesi olsun veya olmasın tarımsal faaliyetlerin gelişimini ve değişimini takip edebilmesi, bölgesel ve ülkesel bazda tarım politikasına yön verebilmesi bakımından tarımsal işletmelerin ekonomik yapılarını ortaya koyacak ve işletmelerin analizini sağlayacak FADN benzeri bir veri toplama ağına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmaların devamı, bundan sonraki çalışmalara ışık tutması ve eksikliği duyulan ekonomik verilerin karar alıcılara objektif bilgiler sunması bakımında büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Anonim,2000.** Tarımsal İşletmeciliğin Temelleri Ders Notu – Basılmamış – (Grundlage der landwirtschaft-lichen Betriebslehre).
- Anonim,2002.** Gemeinschaftsausschuss des INLB – Definition der Variablen in der INLB – Standartergebnissen, AGRİ.G.3 Analyse der Lage der landwirtschaftlichen Betriebe, Brüssel.
- Anonim,2002a.** <http://www.die.gov.tr/abkd>
- Anonim,2002b.**1999 Tarımsal işletmelerin Ekonomik Yapılarını Araştırma Anketi Ege Bölgesi Pilot Çalışmasının Sonuçları, Tarım ve Sanayi İstatistikleri Daire Başkanlığı, DİE, Eylül 2002, Ankara.
- Anonim,2003.** <http://www.europa.eu.int>
- Anonim,2003a.** <http://forum.europa.eu.int>
- Anonim,2003b.** <http://www.bbj-unternehmensgruppe.de>
- Anonim,2003c.** <http://www.awi.bmlf.gv.at>
- Anonim,2003d.** <http://www.verbraucherministerium.de>
- Charlier, H.,2002.** Struktur der landwirtschaftlichen Betriebe in der EU – Wichtigste Ergebnisse der Gemeinschaftserhebung 1999-2000, Statistik kurz gefasst, Landwirtschaft und Fischerei, Thema 5- 22/2002, Eurostat.
- Gündoğmuş,E.,2000.** Tarım İşletmelerinin Avrupa Birliği Sistemine Göre Sınıflandırılması: Konya İli İhtisaslaşmış Tahıl İşletmeleri Örneği, TZOB Yayınları, Ankara.

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.326 0006
Faks:0.312.322 8531
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr